

Uchwała Nr XXX/142/13
Rady Gminy Czerwin
z dnia 6 sierpnia 2013 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami
Gminy Czerwin na lata 2013-2016

Na podstawie art.18 ust.2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U.2013.594 j.t.) w związku z art.87 ust.3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz.1568 z późn. zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie, Rada Gminy Czerwin uchwala, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin na lata 2013-2016, w brzmieniu załącznika do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Czerwin.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

PRZEWODNICZĄCY RADY

Krzysztof Damiański

Uzasadnienie

do uchwały Rady Gminy Czerwin w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin na lata 2013-2016

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2003 roku Nr 162, poz.1568 z późn. zmianami) wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy, na okres 4 lat, gminnych programów opieki nad zabytkami.

Art. 87 ust 1 mówi: Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Zgodnie z zapisem art. 87 ust 2 program ten ma na celu w szczególności:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami przyjmuje Rada Gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 87 ust. 3). Ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym (art. 87 ust. 4). Z realizacji Programu Wójt sporządza co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy (art. 87 ust. 3).

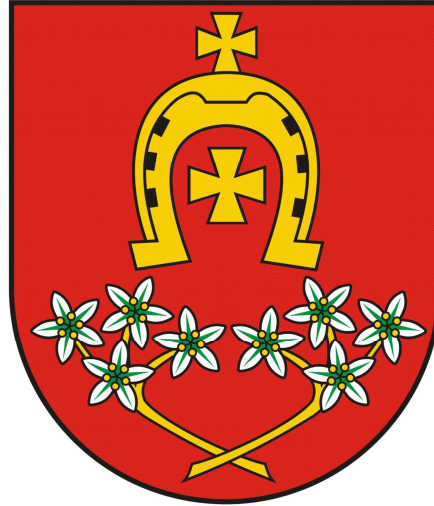
Program opieki nad zabytkami może stanowić dodatkową przesłankę do ubiegania się przez organy Gminy Czerwin lub inne zainteresowane osoby prawne i fizyczne o środki zewnętrzne na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach, projektów rewitalizacyjnych i rewaloryzacyjnych oraz innych form działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego.

Na podstawie art.87 ust.3 wyżej powołanej ustawy Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków w Warszawie pismem z dnia 14 maja 2013 roku, znak DO.5120.4.2013.DP, pozytywnie zaopiniował przedstawiony Program. Po uzyskaniu powyższej opinii Gminny Program Opieki nad Zabytkami winien być przyjęty przez Radę Gminy.

PRZEWODNICZĄCY RADY

Krzysztof Damiański

Załącznik
do uchwały Nr XXX/142/13
Rady Gminy Czerwin
z dnia 6 sierpnia 2013

**Gminny Program
Opieki
nad Zabytkami
na lata 2013-2016**

Gmina Czerwin

SPIS TREŚCI

1 WSTĘP	4
2 PODSTAWA PRAWNA	6
Podstawą prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Czerwin są przepisy wynikające z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Ustawa ta wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy gminnych programów opieki nad zabytkami.	6
Zgodnie z art. 87 wymienionej ustawy, prezydent, burmistrz lub wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa.....	6
Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określiła główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:	6
włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;	6
uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;	6
zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;	6
wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;	6
podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;	6
określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;	6
podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.	6
3 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 R.)	8
Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami	8
Definicje.....	9
Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	11
Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy	14
4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	16

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	16
Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	21
5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	32
Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	32
Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	33
5.1.2 Zarys historii Czerwina	33
5.1.1 Zabytki nieruchome w Czerwiniu	35
5.1.2 Zabytki archeologiczne	37
5.1.3 Zabytki w zbiorach muzealnych i inne zabytki ruchome	38
5.1.4 Dziedzictwo niematerialne	38
Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	40
Zabytki nieruchome w wojewódzkim rejestrze zabytków	40
Na terenie gminy Czerwin jest czternaście obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków, w poniższej tabeli przedstawiono szczegółowe ich zestawienie.	40
Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków	41
Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Czerwin	41
Dotychczas Gmina Czerwin nie prowadziła Gminnej Ewidencji Zabytków. Jednak nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.	41
Po wejściu w życie nowelizacji Gmina Czerwin przystąpiła do prac związanych z powołaniem do życia Gminnej Ewidencji Zabytków.	41
Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.	41
Rysunek 1. Wzór karty Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Czerwin	43
Zabytki nieruchome	44
Zabytki archeologiczne	46
Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	46
6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEN (ANALIZA SWOT)	47
ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	48

Priorytety.....	48
Kierunki działań i zadania.....	48
7 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY CZERWIN.....	52
8 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	53
9 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	54

1 WSTĘP

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003, Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) nakłada na gminy obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Mówi o tym artykuł 87 ustawy. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały, gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie

dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

2 PODSTAWA PRAWNA

Podstawą prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Czerwin są przepisy wynikające z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Ustawa ta wprowadziła obowiązek sporządzania przez gminy gminnych programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 87 wymienionej ustawy, prezydent, burmistrz lub wójt sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określiła główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

3 UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE (Z UWZGLĘDNIENIEM ZAPISÓW USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI Z DNIA 23 LIPCA 2003 R.)

Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnych Programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

W myśl art. 87 tej ustawy:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
 - 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), przyjęto za ustawą następujące definicje:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;

- 14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Według zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;

- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,

- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art. 7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), jak również ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r., Nr 16 poz. 95 1568 z późn. zm.).

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art.22, pkt.4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art.87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art.18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania.

Ponadto w nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Dodatkowo w artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zawarte są szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu.

Dodatkowo art. 81 i 82 regulują możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Na podstawie art. 96 istnieje także możliwość, iż wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa.

W Ustawie o samorządzie gminnym, w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6. 1. mówi, że do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach:

- **Tezy do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.**

W Tezach do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajduje się szereg zapisów mających istotny wpływ na niniejszy dokument. Należą do nich zapisy określające cele Programu i zasady ochrony konserwatorskiej.

We wstępie do Tez określono główne cele programu, którymi jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez

wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) Zasady primum non nocere (po pierwsze nie szkodzić);
- 2) Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- 3) Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- 4) Zasady, zgodnie, z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- 5) Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- 6) Zasady odwracalności metod i materiałów,
- 7) Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą zarówno konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów - restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych – codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

W rozdziale 2 „Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami”, zagadnienia zostały opisane w sposób określający po pierwsze cel, a następnie kierunki działania. Dotyczy to w szczególności stanu zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, stanu zabytków techniki, pomników historii, obiektów z Listy Dziedzictwa Światowego UNESCO, (dla tych tematów wspólnym jest utworzenie krajowej ewidencji w systemie cyfrowym oraz monitoring stanu i sposobów wykorzystania), stanu służb konserwatorskich, stanu opieki nad zabytkami i wreszcie stanu uregulowań prawnych.

Rozdział 3 „Działania o charakterze systemowym” mówi o powiązaniu ochrony zabytków z polityką ekologiczną, dotyczącą ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa oraz o wypracowaniu strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzeniu jej do polityk sektorowych.

W rozdziale 4 „System finansowania” omówione są aspekty stworzenia sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

W kolejnym, rozdziale 5 „Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania” omówione jest dokumentowanie poprzez tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji; wypracowanie spójnego systemu dokumentowania badań, stanu zachowania oraz określania i certyfikacji wartości zabytkowych, wspólnego dla wszystkich typów zabytków; monitorowanie - poprzez gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa oraz ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

Rozdział 6 „Kształcenie i edukacja”, porusza fundamentalne zagadnienie stałej pracy nad wzrostem świadomości, dotyczącym wartości dziedzictwa kulturowego i jego ochrony w życiu i prawidłowym funkcjonowaniu społeczeństwa.

W rozdziale 7 „Współpraca międzynarodowa” opisane są zagadnienia mające na celu wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.

- **Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013.**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin jest zbieżny z głównymi zadaniami Programu Operacyjnego nr 9 „Dziedzictwo kulturowe”, do których należy intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego. Główne założenia Strategii dokumentu, wytyczające kierunki przy tworzeniu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, min. poprzez adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów poprzez wykorzystanie przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związane z ochroną i zachowaniem zabytków.

Beneficjentami Programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania Programu będą realizowane poprzez:

- Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
 - rewitalizacji historycznych obszarów miejskich;
 - ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego wsi;
 - rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;
 - rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego;
 - rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą;
 - prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych;
 - konserwacji zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i zagranicą;
 - dokumentowania zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą;
 - zabezpieczenia przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych;
 - ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.
- Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
 - zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych;

- zakupu starodruków i archiwaliów;
 - konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą;
 - wspierania muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;
 - dofinansowania wykonania kopii starodruków i inkunabułów.
- **Narodowy program kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004–2013 i Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Kultury i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego.**

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wynika z Narodowego Planu Rozwoju (uchwalonego Ustawą z dn.20.04.2004r. Dz. U. z 2004 r. nr 116, poz. 1206). Służy on do wdrażania Narodowej Strategii rozwoju Kultury w sferze dotyczącej opieki nad zabytkami. Jako uzupełnienie tych dokumentów, funkcjonuje również Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego” przyjęty przez rząd we wrześniu 2005 roku.

Za cel strategiczny programu operacyjnego przyjęto tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności i znaczenia kultury, jako czynnika rozwoju społeczno-ekonomicznego. Cel ten będzie realizowany między innymi poprzez realizację priorytetów w zakresie ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, budowę i rozbudowę infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym, rozwój infrastruktury kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym oraz renowację i konserwację zabytków ruchomych.

W kontekście Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin najbardziej istotne jest ostatnie z wymienionych działań. Działanie ukierunkowane jest na projekty z zakresu ochrony ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu międzynarodowym, ogólnokrajowym i ponadregionalnym. Celem realizacji działania jest zachowanie dla przyszłych pokoleń ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, a także zabezpieczenie przed zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem poza granice kraju. W ramach działania do realizacji

przewiduje się projekty infrastrukturalne o wartości powyżej 100 tys. euro. Wśród kwalifikujących się projektów są między innymi konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych; konserwacja innych zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów; wspieranie rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych; zabezpieczenie przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych; tworzenie kompleksowych systemów informacji zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki przez granice oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Beneficjentami Programu mogą być między innymi jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, organizacje pozarządowe działające na zasadzie non-profit, kościoły i związki wyznaniowe oraz archiwa.

Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

- **Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020 (po aktualizacji w marcu 2006 r.);**

Kwestia opieki nad zabytkami jest traktowana w Strategii w szerszym kontekście tworzenia więzi lokalnych społeczności z zamieszkiwanym przez nią obszarem oraz tworzenia i pielęgnowania tradycji regionalnych, tzw. „małych ojczyzn”, na którą w polityce regionalnej Unii Europejskiej kładzie się bardzo duży nacisk. W dokumencie zdiagnozowano najważniejsze problemy w dziedzinie kultury i dziedzictwa kulturowego występujące na Mazowszu, są to:

- spadek liczby instytucji kultury pociągający za sobą zmniejszenie oferty kulturalnej regionu;

- likwidacja znacznej liczby bibliotek w województwie;
- fakt znajdowania się licznie występujących w regionie zabytków w bardzo często w złym stanie technicznym oraz postępująca eliminacja zabudowy drewnianej z krajobrazu kulturowego Mazowsza;
- brak promocji i niski poziom wiedzy dotyczącej regionu oraz niewystarczającej identyfikacji mieszkańców z Mazowszem.

W związku z tym nacisk został położony głównie na promocję wizerunku województwa, której celem jest budowanie pozytywnych skojarzeń związanych z jego wizerunkiem i propagowanie produktów charakterystycznych dla regionu. Kreowanie i promocja produktu regionalnego nie tylko przyczyni się do budowania i wzmacniania tożsamości i atrakcyjności regionu, ale także stanowić będzie ważny element jego promocji w wymiarze krajowym i europejskim. Województwo mazowieckie ze względu na swoje walory kulturowe, turystyczne i przyrodnicze ma ogromne możliwości promowania lokalnych, niepowtarzalnych produktów ściśle związanych ze środowiskiem geograficznym, kulturą oraz gospodarką regionu.

Przedstawione działania, w kontekście opieki nad zabytkami, będą w przeważającej mierze polegały na:

- Kształtowaniu tożsamości regionu oraz kreowaniu i promocji jego produktu, realizowanemu między innymi poprzez:
 - ochronę i promocję, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym miejscowości o charakterystycznej unikalnej drewnianej zabudowie letniskowej położonej wzdłuż tzw. linii otwockiej), cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast;
 - promocję unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem;
 - kreowanie regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej.

- Promocji i zwiększaniu atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego realizowanej między innymi dzięki:
 - wzmocnieniu dotychczasowych kierunków działań samorządu, propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie;
 - rewitalizacji zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych;
 - wsparciu tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych.
- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007–2013.**

W ramach RPO WM wspierane będą działania z zakresu ochrony i odnowy obiektów i zespołów zabytkowych lub historycznych służące poszerzeniu oferty turystycznej lub kulturalnej, w tym dotyczące renowacji, zabezpieczeniu przed zniszczeniem i kradzieżą adaptacji do nowych funkcji turystycznych lub kulturowych m.in. zespołów pałacowo-parkowych, zespołów fortyfikacyjnych, budowli i zespołów obronnych, obiektów sakralnych parków zabytkowych oraz obiektów przemysłowych.

Działania te będą realizowane w ramach Priorytetu VI. Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji. Działanie 6.1. Kultura. W szczególności w grę wchodzi:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, modernizacja, adaptacja historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym:
 - obiektów sakralnych,
 - zespołów fortyfikacyjnych,
 - budowli i zespołów obronnych,
 - parków zabytkowych,

- obiektów przemysłowych;
- konserwacja zabytków ruchomych udostępnianych publicznie;
- zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniem lub kradzieżą;
- digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego udostępnienia.

Beneficjentami mogącymi skorzystać ze wsparcia w tym działaniu są m.in.:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- Jednostki organizacyjne jst posiadające osobowość prawną,
- Instytucje kultury,
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- Podmioty działające w oparciu o zapisy Ustawy o partnerstwie publiczno–prywatnym.

Maksymalne wsparcie wynosi 85 % lub też wynika z właściwego rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego (w przypadku wystąpienia pomocy publicznej). Maksymalna wartość projektów w zakresie utrzymania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu regionalnym i lokalnym wynosi do 20 mln zł. Dla niektórych typów projektów maksymalna wartość projektu wynosi 4 mln zł, tj. dla projektów dotyczących:

- konserwacji zabytków ruchomych,
- rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie zasobów bibliotecznych, archiwalnych, filmowych oraz zasobów wirtualnych muzeów, galerii, fonotek, filmotek, cyfrowych bibliotek itp.,
- zabezpieczenia zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem oraz projektów realizowanych przez instytucje kultury państwowe i

współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego, archiwa państwowe.

Kwestie opieki nad zabytkami, w szerszym kontekście, pojawiają się także w Priorytecie V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu. Działanie 5.2. Rewitalizacja miast. Wsparcie jest udzielane w ramach określonych przez uchwalony przez gminę lokalny program rewitalizacji, przy czym przedsięwzięcia planowane do realizacji powinny mieć charakter kompleksowy umożliwiający w dalszej perspektywie ożywienie społeczno-gospodarcze terenu. W ramach lokalnych programów rewitalizacji możliwe jest realizowanie działań w zakresie opieki nad zabytkami polegających na renowacji budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, m.in. zlokalizowanych w strefie ochrony konserwatorskiej, w tym prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu.

- **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego z dnia 7.06.2004 r.**

Plan został uchwalony przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą nr 65/2004 (Dz. Urz. Woj. Maz. nr 217z 28.08.2004r., poz.5811). W zakresie opieki nad zabytkami skupia się on na następujących zagadnieniach:

- Kształtowaniu tożsamości kulturowej Mazowsza poprzez pielęgnowanie i rozwój lokalnych, materialnych i niematerialnych dóbr kultury;
- Potrzebie podnoszenia stanu świadomości społecznej w zakresie dziedzictwa historycznego, wspólnoty dziejów, tradycji;
- Zobowiązaniu do ochrony i utrzymania zabytków, przy uwzględnieniu potrzeb współczesnego społeczeństwa (zgodnie z Konwencją w sprawie Ochrony zabytków Architektonicznych w Europie. Podpisaną w Cordobie w 1995 r.), co realizowane będzie dzięki:
 - ochronie architektury drewnianej,
 - ochronie zespołów architektoniczno–parkowych, jako obrazu historycznej struktury społecznej,

- uświadomieniu, iż współczesny zakres ochrony zabytków odbywa się w skali ponadjednostkowej, zawierającej budowle, dzieła, założenia i zespoły stanowiące przedmiot ochrony,
 - zróżnicowaniu potrzeb ochrony, z punktu widzenia przyrodniczego, kulturowo – zabytkowego, historycznego, turystyczno–wypoczynkowego, etc.
- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 z dnia 28.02.2011r. ze zmianami wynikającymi z Zarządzenia Nr 98/11 z dnia 22.06.2011 r.**

W ramach prac nad Wojewódzkim Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 sformułowano cel strategiczny „Zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji jako podstawa budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu”. Na cel ten składają się cele operacyjne obejmujące szereg działań bezpośrednio dotyczących opieki nad zabytkami na poziomie gminy:

- **Cel I. Ochrona i zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu.**
 - Działanie 1. Ochrona i zachowanie wartości dziedzictwa materialnego.
 - rewaloryzacja i rewitalizacja zdegradowanych obiektów i obszarów historycznych;
 - zapobieganie niszczeniu cennych obiektów, w tym zabezpieczenia przed pożarem, zalaniem, kradzieżą itp.;
 - ochrona i zachowanie obiektów zagrożonych (szczególnych): architektury drewnianej, dworskiej, przemysłowej, obiektów budownictwa obronnego;
 - wypracowanie wspólnie z samorządami lokalnymi programów ochrony zabudowy drewnianej (wiejskiej, małomiasteczkowej i uzdrowskiej);

- tworzenie płaszczyzny współpracy różnych podmiotów na rzecz usuwania zagrożeń systemowych i konfliktów w sferze opieki nad zabytkami;
 - stworzenie we współpracy z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków bazy dotyczącej zagrożonych zabytków.
- Działanie 2. Ochrona zabytków ruchomych.
 - Działanie 3. Ochrona zabytków archeologicznych.
 - identyfikacja zabytków archeologicznych;
 - wykonywanie zaleceń konserwatorskich podczas procesów inwestycyjnych;
 - ochrona i zachowanie zagrożonych (szczególnych) zabytków archeologicznych, cmentarzysk oraz posiadających własną formę krajobrazową.
 - Działanie 4. Ochrona, dokumentacja i popularyzacja zasobów o szczególnej wartości decydujących o specyfice regionu (najcenniejszych i charakterystycznych).
 - wspieranie i inicjowanie prac badawczych i dokumentacyjnych najcenniejszych obiektów zabytkowych regionu;
 - promocja najcenniejszych i charakterystycznych dla regionu obiektów i obszarów zabytkowych;
 - propagowanie i wspieranie działań służących szybkiej aktualizacji i uzupełnienia wojewódzkiej i gminnych ewidencji zabytków.
 - Działanie 5. Ochrona i kreowanie krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość kulturową i walory krajobrazowe, w tym komponowanych ciągów zieleni.
 - Działanie 6. Kształtowanie i ochrona przestrzeni historycznych miast i wsi.

- kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca;
 - rewaloryzacja zabytkowej zabudowy na obszarach historycznych;
 - ochrona panoram zabytkowych miast i wsi;
 - zachowanie osi widokowych i zapewnienie właściwej ekspozycji zabytków;
 - ochrona i rewaloryzacja małej architektury i zespołów zieleni (komunalnej);
 - dostosowanie nowej zabudowy do warunków krajobrazowych, lokalnych tradycji budowlanych i gabarytów zabudowy historycznej.
- Działanie 7. Rewitalizacja historycznych ośrodków życia kulturalnego
 - Działanie 8. Pielęgnowanie tradycji i lokalnego folkloru w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego
 - Działanie 9. Popularyzacja i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa
 - digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego;
 - promocja projektów zajmujących się digitalizacją i archiwizowaniem dokumentów i fotografii znajdujących się w rękach prywatnych;
 - wspieranie rozwoju nowych form udostępniania zbiorów muzealnych;
 - zwiększanie dostępności do zabytków poprzez warunkowanie dotacji do prac w obiektach, zabytkowych od publicznego udostępniania tych obiektów;

- **Cel II. Kształtowanie tożsamości regionalnej.**

- Działanie 1. Utrwalanie i kształtowanie świadomości mieszkańców o historii i zasobach dziedzictwa kulturowego, w tym regionalnego i lokalnego oraz budowanie i pielęgnowanie wrażliwości na bogactwo przestrzeni kulturowej
 - tworzenie i rozwój ekspozycji regionalnych w instytucjach kultury;
- Działanie 2. Kształtowanie regionalnej dumy w oparciu o zabytki architektury i budownictwa, krajobraz kulturowy, wydarzenia historyczne oraz działalność wybitnych osób.
 - organizacja konkursów dotyczących dziedzictwa i tradycji w celu rozwijania zainteresowań historią i dziedzictwem regionu;
 - kreowanie wyobrażeń na temat tożsamości historycznej i kulturowej Mazowsza, z uwzględnieniem specyfiki lokalnej;
- Działanie 3. Kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu (w ramach pasm turystyczno-kulturowych oraz wskazanych w PZPWM).
- Działanie 4. Promocja walorów kulturowych regionu.

- **Cel III. Wzrost społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.**

- Działanie 1. Stymulowanie działań służących ochronie obiektów zabytkowych i promowanie najlepszych przykładów takich działań.
 - premiowanie działań służących odzyskaniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem;

- organizowanie konkursów dla właścicieli obiektów zabytkowych, promujących właściwą opiekę nad obiektem oraz jego udostępnienie.
 - Działanie 2. Edukacja społeczeństwa w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami.
 - szkolenia dla radnych, urzędników, właścicieli i użytkowników zabytków, organizacji pozarządowych, w zakresie opieki nad zabytkami, m.in. przez Departament Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego;
 - upowszechnianie wiedzy o prawach i obowiązkach właścicieli zabytków, organizacja szkoleń dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.
 - Działanie 3. Stymulowanie i intensyfikacja współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w działaniach na rzecz edukacji, promocji, podniesienia świadomości o zasobach i potrzebie zachowania dziedzictwa regionu.
-
- **Cel IV. Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu oraz kreowanie pasm turystyczno-kulturowych.**
 - Działanie 1. Wspieranie podmiotów posiadających w swoich zasobach znaczną liczbę zabytków w działaniach służących efektywnemu zarządzaniu obiektami zabytkowymi.
 - Działanie 2. Stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego.
 - Działanie 3. Kształtowanie pasm turystyczno-kulturowych
 - Działanie 4. Kreowanie produktów turystyki kulturowej w oparciu o tradycje historyczne
 - Działanie 5. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach zabytkowych

- Działanie 6. Adaptacja obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych
- Działanie 7. Propagowanie korzyści płynących z wykorzystania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego dla rozwoju regionalnego i lokalnego
 - tworzenie finansowych i pozafinansowych mechanizmów współpracy różnych podmiotów działających w sferze ochrony i promocji dziedzictwa regionu;
 - włączenie organizacji pozarządowych w działania samorządu województwa służące opiece nad zabytkami.

5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin wykazuje zgodność z celami wszystkich gminnych dokumentów strategicznych:

- **Strategia Rozwoju Gminy Czerwin na lata 2010 - 2017 (Załącznik do uchwały Nr XXXVIII/9/2010 Rady Gminy w Czerwinie z dnia 26 kwietnia 2010 r.)**

Działania wynikające z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin są zgodne z kierunkiem procesu przemian Strategii, a także jej celami strategicznymi: usprawnieniem funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz ochroną zasobów i poprawa stanu środowiska przyrodniczego.

Strategia Rozwoju Gminy Czerwin wymienia niektóre z zabytków znajdujących się na terenie Gminy. Są to:

- Czerwin: barokowy kościół pod wezwaniem Świętej Trójcy z 1777 roku;
- Czerwin: neogotycka kaplica grobowa Andlauerów z 1890 roku;
- Czerwin: bramy cmentarne z 1854 i 1890 roku;
- Czerwin: dwór z XVIII/XIX wieku;
- Gostery: ruiny murowanego wiatraka holenderskiego z 1933 roku.
- Grodzisk: średniowieczne grodzisko i pozostałości parku podworskiego z XIX wieku.;
- Piski: barokowy kościół z 1791 roku.;
- Wojsze: starożytny kurhan z I wieku p.n.e.;

Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.1.2 Zarys historii Czerwina

Pierwszy zapis o Czerwinie pochodzi z 30 czerwca 1389 roku, kiedy to wieś została założona przez braci Kajmów z Niestępowa. Odkryło się to w wyniku przekazania ówczesnemu księciu mazowieckiemu Januszowi I dziewięciu łanów ziemi we wsi Niestępowa. W zamian za to dostali osiemnaście miar chełmińskich ziemi, obejmującej bory, wody, barcie i inne dochody. Przekazane dobra znajdowały się w książęcej dziedzinie o nazwie Czerwino wchodzącej w skład dystryktu różańskiego w księstwie mazowieckim, dzięki temu grunt rycerski został zamieniony na książęcy. Bracia mieli prawo nakładać na swoich poddanych kary sądowe. Książę mazowiecki Janusz I ponownie potwierdził Kajmom prawa rycerskie, w związku z czym w czasie wojny mieli obowiązek stawać zbrojnie u boku mazowieckiego władcy, jak stało się podczas wojny jaką Polska toczyła z Zakonem Krzyżackim w 1410 roku.

Założona przez Kajmów osada szybko się rozwijała. Pierwszy drewniany kościół zbudowano około roku 1428 po zakupieniu Czerwina przez Rogalę Grada z Kozolina. To najprawdopodobniej on ufundował czerwinińską parafię. 8 sierpnia 1442 roku biskup płocki Paweł Giżycki określił jej granice, a w 1464 roku biskup płocki Ścibor potwierdził ten przywilej.

W średniowieczu przy kościołach zaczęły powstawać szkoły parafialne, w których kształciła się młodzież szlachecka z pobliskich zaścianków. Wielu z nich kontynuowało naukę na Akademii Krakowskiej.

W XVI wieku osada otrzymała przywilej na organizowanie jarmarków. Duże zasługi w tym względzie miała rodzina Czerwińskich herbu Lubicz. Jeden z dziedziców Piotr Czerwiński, który był sędzią ziemskim ostrowskim wydał przywilej na organizowanie jarmarków, dzięki czemu zwiększyło się znaczenie osady jako ośrodka życia gospodarczego w okolicy.

W dziejach gminy Czerwin są też smutne momenty. Na początku XVII wieku ziemię Łomżyńską nawiedziła zaraza. Wiele rodzin w obawie o swoje życie opuściło tereny północno-wschodniego Mazowsza i wyemigrowało w bezpieczniejsze rejony. W 1663 roku, podczas najazdu szwedzkiego, wiele zagród zostało zniszczonych. Dotkliwym ciosem dla Czerwina i parafii okazała się wojna północna toczona w latach 1700-1721. Wsie pustoszały, a pola nie były uprawiane. Oddziały szwedzkie maszerując wzdłuż i wszerz powiatu ostrołęckiego rabowały kościoły i plebanie.

Ważną datą w historii Czerwina i tutejszej parafii był rok 1772. Wtedy to Ojciec Święty Klemens XIV udzielił parafii czerwińskiej odpustu na Świętą Trójcę, a także wydał przywileje duchowne Bractwu Świętej Trójcy w Czerwinie celem rozpowszechniania pobożności eucharystycznej.

Po trzecim rozbiórze Polski Czerwin i okolice weszły w skład zaboru pruskiego i przez krótki okres czasu stanowiły część tzw. „Prus Nowowschodnich”. Na początku 1807 roku osada i okolice zostały zajęte przez wojska francuskie. Batalion 33 pułku dokonywał w Czerwinie i okolicach aktów świętokradztwa - używano sprzęt kościelny do palenia ognisk, Zrabowano także cenne wota z obrazów w ołtarzu kościoła, spalono zabudowania plebańskie.

W 1830 roku wybuchło powstanie listopadowe. Obecny dziedzic, Jan Łubieński, organizował wtedy magazyny żywności oraz pracował w intendenturze armii polskiej. Dzięki rodzinie Łubieńskich w Grodzisku powstała cukrownia, do której doprowadzono z Gucina do Grodziska linię kolejową.

W 1906 roku w parafii czerwińskiej doszło do zaburzeń rewolucyjnych, których inspiratorem była Polska Partia Socjalistyczna. Zorganizowała ona 3-dniowy strajk w Grodzisku, którym zostali objęci robotnicy rolni majątku.

Po wybuchu I wojny światowej w 1914 roku Czerwin i okolice znalazły się w zasięgu ognia pruskiego. Do krwawych walk rosyjsko-niemieckich doszło na linii Gucin-Wojsze-Repki-Borowce-Rabędy. Wokół Grodzisk wojska carskie budowały linie okopów, które przecinały pola dworskie. Cofające się na wschód wojsko carskie zniszczyło cukrownię w Grodzisku. Ponadto, niemiecki okupant prowadził rabunkową politykę, rekwirując kartofle, zbiory siana i

słomy. Ponad połowa parafii została spalona, kościół został poważnie uszkodzony, a spora część ludności wyjechała do Rosji.

W okresie trwania II wojny światowej w okolicach Czerwina doszło do wielu starć między wojskami polskimi a niemieckimi. Część wsi została spalona, nawierzchnia dróg była skopana kulami i bombami. Wielu mieszkańców parafii, w tym wszyscy Żydzi, zostało zabitych przez Niemców. Podczas panowania władz komunistycznych doszło także do wielu starć partyzantów z funkcjonariuszami.

W 1972 roku Wojewódzka Rada Narodowa w Warszawie zlikwidowała dotychczasowe gromady i w ich miejsce powołała gminy. Czerwin ponownie stał się siedzibą gminy i w 1975 roku wszedł w skład województwa ostrołęckiego.

Obecnie Czerwin jest prężnie rozwijającą się wsią, na obszarze której działa wiele firm. Co roku organizowane są jarmarki czerwińskie, które stały się atrakcją ściągającą turystów z całego powiatu.

5.1.1 Zabytki nieruchome w Czerwinie

Najważniejszym zabytkiem na terenie Gminy jest bez wątpienia Kościół pod wezwaniem Trójcy Przenajświętszej w Czerwinie, który został zbudowany w 1777 roku dzięki małżeństwu Józefie i Mariannie Celińskim. Świątynia wystawiona została w stylu barokowym na planie łacińskiego krzyża. W latach 1995 – 2000 kościół przeszedł remont obejmujący wieże, dach, instalację elektryczną, organy oraz elewację zewnętrzną. Oskarpowane prezbiterium obecnej budowli jest pozostałością starszego, późnogotyckiego kościoła z początku XVI wieku. Fundatorzy świątyni zostali pochowani w jej podziemiach. Innym ważnym zabytkiem w Gminie Czerwin jest dwór w Grodzisku wybudowany w latach 70-tych XIX wieku. Jego budowniczym był pochodzący z Alzacji Augustyn Shurr. Park dworski ma urozmaicony drzewostan: rosną w nim jesiony, kasztanowce, lipy oraz świerki. Istnieje również aleja lipowo-grabowa, a także liczne pomniki przyrody: jesion wyniosły, lipa drobnolistna, wiąz górski. Na dzień dzisiejszy po dworze zostały aleje oraz zdjęcie pałacyku dworskiego.

Barokowy kościół z 1791 roku w Piskach jest kolejnym zabytkiem wpisanym do Rejestru Zabytków (pod numerem A-423 decyzją z dnia 12 kwietnia 1962 roku). Świątynia zbudowana została z fundacji dziedzica Adama Jabłońskiego. Kościół konsekrowany został w 1798 roku przez biskupa plockiego Onufrego Szembeka. W latach 1995 – 2000 staraniem księdza proboszcza Mariana Boreckiego przeprowadzono remont dachu i konserwację ołtarzy. W kościele zachował się portret fundatora przedstawiający postać dziedzica z przewieszoną szarfą na piersi oraz orderem.

Kolejnym zabytkiem jest dwór w Czerwinie, który został wzniesiony w drugiej połowie XVIII wieku, przypuszczalnie dla Celińskich. Dwór wybudowany został z cegły i otynkowany w części zachodniej z przybudówką o konstrukcji szachulcowej, posadowiony na wydłużonym, nieregularnym planie. Całość nakryta jest dachem dwuspadowym krytym dachówką. Powyżej portyku umieszczono otwarty taras. Od strony zachodniej jest częściowo podpiwniczony, parterowy z nadbudowanymi piętrami różnej wysokości ponad trzema nieregularnymi ryzalitami w elewacji frontowej oraz nad częścią zachodnią. Całość została skomponowana w duchu neorenesansu. W trakcie swego funkcjonowania siedziba doczekała się kilku przebudów. Najpierw w 1850 roku przebudował ją zapewne August Schurr, a na początku XX wieku inicjatywy następnej przebudowy podjął się Wawrzyniec Andlauer. Dwór powstały w tym czasie został jednak odbudowany praktycznie od fundamentów i obecnie w Czerwinie wznosi się budowla nawiązująca formą do swego pierwowzoru. Obecnie dwór jest w trakcie odbudowy od poziomu fundamentów przez właściciela prywatnego.

W Wojszach zlokalizowany jest kurhan typu rostolckiego o wysokości 2,5m, pochodzący z I-IV wieku n.e. Posiada on konstrukcję kamienną w postaci płaszcza, jego część środkowa jest nieco zapadnięta. Pod nim znajduje się komora grobowa członka starszyny plemiennej. Nasyp wykonany jest z kilkunastu warstw ziemi i kamieni.

Z kolei w Chruścicach znajduje się cmentarz z I wojny światowej (dokładnie z 1915 roku), gdzie zostali pochowani żołnierze niemieccy. Teren cmentarza porośnięty jest licznymi sosnami, a o miejscu pochówku walczących informują kamienne głazy.

5.1.2 Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Czerwin znajduje się sto czterdzieści rozpoznanych stanowisk archeologicznych. Większość z nich to ślady osadnicze, z czego najstarsze, z okresu schyłkowego paleolitu, znajdują się w Księżopolu i Malinowie Starym. Pozostałe stanowiska obejmują okresy począwszy od neolitu, poprzez epokę brązu, okres halsztacki, lateński, wpływów rzymskich, wczesnośredniowieczny, średniowiecze na okresie nowożytnym skończywszy. Na uwagę zasługuje fakt zarejestrowania stanowisk osadniczych należących do kultury grobów kloszowych, co jest stosunkowo rzadkim znaleziskiem (kultura ta znana jest przede wszystkim z cmentarzysk).

Ciekawym jest również fakt występowania cmentarzysk kurhanowych. Z uwagi na posiadanie przez nie własnej formy w terenie a jednocześnie występowanie zagrożeń w postaci podorywania oraz nielegalnych poszukiwań należy podjąć działania mające na celu ich ochronę. Dotyczy to zarówno ochrony prawnej (odpowiednie zapisy w planie zagospodarowania przestrzennego, gminnego programu ochrony zabytków, wpisów do rejestrów zabytków) jak również działania mające na celu uświadomienie ich wartości naukowej i walorów krajobrazowych wśród miejscowej ludności

Za jedno z najciekawszych należy uznać skupisko stanowisk wczesnośredniowiecznych w Grodzisku i okolicach. Na terenie osady przygródowej, przylegającej do grodziska od strony południowo-wschodniej, znaleziono ceramikę datowaną na IX-X wiek. Z kolei po przeprowadzonych poszukiwaniach powierzchniowych na terenie osady w Wojszach stwierdzono istnienie domniemanego cmentarzyska z okresu wpływów prowincjonalnorzymskich wraz z ceramiką wczesnośredniowieczną. Niestety, w wyniku zebrania z powierzchni stanowiska głazów narzutowych, zostało ono prawie całkowicie zniszczone. W południowo-wschodniej części cypla położona jest osada z czasów wczesnośredniowiecznych, na terenie której odkryto ponad sto obiektów, w tym kilka związanych z kulturą łużycką. Odślonięto także wolno stojące palenisko, zbudowane ze ściśle do siebie przylegających kamieni, między którymi znaleziono fragmenty kości zwierzęcych i ceramiki datowanej na IX i X wiek. Znajduje się tam również

półziemianka z zadaszeniem opartym na słupach, a z niej wydobyto żelazne nożyce w dobrym stanie, fragment szpili żelaznej oraz przęślik gliniany.

Od II połowy XIV wieku książę Janusz I kolonizował lasy północno-wschodniego Mazowsza. Pod koniec XV wieku region zwany Mierzejewem obejmował w swej granicy 16 dzisiejszych wiosek, w tym kilka z gminy Czerwin: Bobin, Janczyki, Jarnuty, Tomasz, Wojsze. Na terenie tego regionu prace wykopaliskowe pozwoliły odsłonić cmentarz sprzed około 400 lat. Prace wciąż trwają, jednak już zarejestrowano ludzi spalonych na stosach i pochowanych wspólnie w dołach. Planowane jest otwarcie muzeum na powietrzu ukazujące cmentarz oraz inne wykopaliska.

5.1.3 Zabytki w zbiorach muzealnych i inne zabytki ruchome

Na terenie Gminy Czerwin nie działa Gminny Ośrodek Kultury, z tego powodu zasób zbiorów, ekspozycji i innych zabytków ruchomych nie jest bogaty.

5.1.4 Dziedzictwo niematerialne

Na terenie gminy Czerwin znajduje się wiele miejsc pamięci. Należą do nich m.in.:

- Czerwin: Pomnik cmentarny poległych żołnierzy polskich w okresie II wojny światowej;
- Czerwin: Płyta upamiętniająca 10 rozstrzelanych Polaków podczas II wojny światowej, zlokalizowana pod dzwonnica w kościele;;
- Czerwin: Pomnik upamiętniający ofiary zbrodni katyńskiej oraz tragedii smoleńskiej na cmentarzu parafialnym;
- Czerwin: Dąb pamięci podporucznika Henryka Krawczyka przy Szkole Podstawowej;
- Czerwin: Dąb pamięci podporucznika Józefa Szulkowskiego przy ZSP;
- Czerwin: Dęby pamięci pułkownika księdza Kazimierza Suchcickiego oraz kapitana kapelana Michała Tyszy przy Publicznym Gimnazjum;

Dowodem rozwoju krajobrazu kulturowego gminy Czerwin są także wydawane pozycje książkowe opisujące historię gminy i jej mieszkańców. Wśród najbardziej znaczących pozycji należy wymienić przede wszystkim książkę Jana Boguskiego *Czerwin i okolice*, wydaną w 2001 roku przez Towarzystwo Przyjaciół Ostrołęki.

Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zabytki nieruchome w wojewódzkim rejestrze zabytków

Na terenie gminy Czerwin jest czternaście obiektów wpisanych do wojewódzkiego rejestru zabytków, w poniższej tabeli przedstawiono szczegółowe ich zestawienie.

	Miejscowość	Rodzaj obiektu	Datowanie	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu do rejestru
1.	Chrośnice	Cmentarz wojenny	1915 r.	A-566	1986-01-18
2.	Czambrowina	Założenie dworskie	Lata 70-te XIX w.	A-527	1984-11-05
3.	Czambrowina	Założenie parkowe	XIX wiek	A-527	1984-09-10
4.	Czerwin	Kościół parafialny pod wezwaniem Trójcy Przenajświętszej	1777 r.	A-426	1962-04-05
5.	Czerwin	Nagrobek Ignacego Boguckiego, dwie bramy oraz 2 kaplice na cmentarzu parafialnym rzymsko-katolickim	II połowa XIX w.	252	1986-01-30
6.	Czerwin	Założenie dworskie	III ćw. XIX w.	A-495	1984-04-25
7.	Czerwin	Założenie parkowe	XIX w.	A-496	1984-01-27
8.	Grodzisk	Grodzisko	Wczesne średniowiecze	754/55	1965-12-20
9.	Grodzisk	Park dworski	XVIII w.	A-395	1962-01-02
10.	Piski	Barokowy kościół parafialny	1791 r.	A-423	1962-04-12
11.	Piski	Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki	XIX w.	A-559	1986-01-18
12.	Tomasze	Ślady osady starożytnej -	starożytność	920/73	1971-10-11
13.	Wiśniówek	Ślady osady	Okres późno ateński i rzymski	966/84	1973-01-02
14.	Wojsze	Cmentarz wojenny	1914 r.	A-570	1986-01-22

Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Czerwin

Dotychczas Gmina Czerwin nie prowadziła Gminnej Ewidencji Zabytków. Jednak nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

Po wejściu w życie nowelizacji Gmina Czerwin przystąpiła do prac związanych z powołaniem do życia Gminnej Ewidencji Zabytków.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Rysunek 1. Wzór karty Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Czerwin

GEZ		KARTA ADRESOWA ZABYTU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa	Zespół sakralny: Dzwonnica	2. Czas powstania	1792r.	Piski
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapą z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym				4. Adres
 				ul. Juliusza Słowackiego 30
				5. Przynależność administracyjna
				Województwo
				mazowieckie
				Powiat
				Ostrołęcki
				Gmina
				Czerwin
				6. Forma ochrony
				Obiekt wpisany do rejestru zabytków MHKZ pod nr A-423 z dnia 12.04.1962r.
				7. Opracowanie karty (autor, data i podpis)
				ruszczyk, 2012-07-27

Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Czerwin została przygotowana według specyfikacji przygotowanej przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków.

Podczas prac nad Gminną Ewidencją Zabytków dokonano weryfikacji zasobu znajdującego się w wykazie Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod kątem stanu faktycznego.

Zabytki nieruchome

Po uporządkowaniu i skatalogowaniu gminnego zasobu zabytków nieruchomych, w Gminnej Ewidencji Zabytków umieszczono obiekty, które prezentuje Tabela 3.

Tabela 2. Gmina Czerwin – Gminna Ewidencja Zabytków

L.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Datowania	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
1	Bobin (Czambrowina)		zespół dworski	2 poł. XIX w.		
2	Bobin (Czambrowina)		dwór drewniany (zespół)	ok. 1870 r.	A-527	05.11.1984 r.
3	Bobin (Czambrowina)		park (zespół)	2 poł. XIX w.	A-527	05.11.1984 r.
4	Bobin (Czambrowina)		kapliczka murowana			
5	Chruśnice		cmentarz wojenny z 1915 r.	1915 r.	A-566	18.01.1986 r.
6	Czerwin	ul. Świerczewskiego	brama cmentarna na nowym cmentarz	1890 r.	A-252	30.01.1986 r.
7	Czerwin	ul. Świerczewskiego	brama cmentarna na starym cmentarz	1854 r.	A-252	30.01.1986 r.
8	Czewin	ul. Świerczewskiego	kaplica cmentarna na nowym cmentarzu	1854 r.	A-252	30.01.1986 r.
9	Czewin		nagrobek Ignacego Boguckiego			
10	Czerwin	ul. Świerczewskiego	cmentarz parafialny rzymskokatolicki	XIX w.		
11	Czerwin	ul. Świerczewskiego 3	zespół kościelny: kościół, kapliczka, dzwonnica, cmentarz przykościelny (krzyż), plebania, stodoła, chlewy	XVIII w., XIX w.		
12	Czerwin	ul. Świerczewskiego 3	zespół kościelny - kościół	1777 r.	A-426	05.05.1962 r.
13	Czerwin	ul. Świerczewskiego 3	zespół kościelny - kapliczka przy kościele	koniec XIX w.	na terenie wpisanym A-426 r.	05.05.1962 r.
14	Czerwin	ul. Świerczewskiego 3	zespół kościelny - dzwonnica 1	1777 r.	A-426	05.05.1962 r.
15	Czerwin		zespół kościelny - dzwonnica 2			
16	Czerwin	ul. Świerczewskiego 3	zespół kościelny - cmentarz przykościelny (krzyż)	koniec XVIII w.	A-426	05.05.1962 r.

L.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Datowania	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
17	Czerwin	ul. Świerczewskiego 4	zespół kościelny - organistówka (dawna plebania drewniana)	XIX/XX w.		
18	Czerwin	ul. Świerczewskiego 4	zespół kościelny - stodoła			
19	Czerwin	ul. Świerczewskiego 4	zespół kościelny chlew 1			
20	Czerwin	ul. Świerczewskiego 4	zespół kościelny - chlew 2			
21	Czerwin	ul. Wolności	zespół dworski: dwór, pozostałości parku dworskiego	XVII – XX w.		
22	Czerwin	ul. Wolności	pozostałości parku podworskiego	poł. XIX w.	A-495	25.04.1984 r.
23	Czerwin	ul. Wolności	dwór z zespołu dworskiego	XVII/XVIII w., XX w.	A-495	25.04.1984 r.
24	Gocły		Park podworski (pozostałości parku)	pocz. XX w.		
25	Grodzisk Duży		pozostałości zespołu - park podworski	poł. XIX w.	A-395	02.01.1962 r.
26	Grodzisk Duży		pozostałości zespołu - młyn drewniany	1945 r.		
27	Grodzisk Duży		pozostałości zespołu - stodoła podworska	koniec XIX w.		
28	Grodzisk Duży		pozostałości zespołu - obora murowana podworska	koniec XIX w.		
29	Grodzisk Duży		dom murowany podworski			
30	Grodzisk Duży		dom murowany podworski			
31	Gucin		Dom murowany na stacji kolejowej			
32	Księżopole		Park podworski (pozostałości parku)			
33	Piski	ul. Juliusza Słowackiego 30	zespół kościelny: kościół, dzwonnica, plebania, cmentarz przykościelny (krzyż)	XVIII w.		
34	Piski	ul. Juliusza Słowackiego 30	zespół kościelny - kościół parafialny	1791 r.	A-423	12.04.1962 r.
35	Piski	ul. Juliusza Słowackiego 30	zespół kościelny - murowana dzwonnica przy kościele parafialnym	1792 r.	A-423	12.04.1962 r.

L.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Datowania	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu
36	Piski	ul. Juliusza Słowackiego 30	zespół kościelny - cmentarz przykościelny (krzyż)			
37	Piski		cmentarz parafialny rzym.-kat.	XIX w.	A-559	30.01.1986 r.
38	Skarżyn		kapliczka murowana			
39	Wojsze		Figurka św. Franciszka			
40	Wojsze		cmentarz wojenny przy drodze	1915 r.	A-570	22.01.1986 r.

Zabytki archeologiczne

W wykazie przekazanym Gminie przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków znajdują się sto siedemdziesiąt trzy stanowiska archeologiczne, z czego dokumentację posiada sto czterdzieści z nich, a pozostała część jest w trakcie opracowania. Stąd, tymczasowo niemożliwe jest określenie lokalizacji wszystkich stanowisk archeologicznych na terenie Gminy Czerwin. W skład opracowanych stanowisk wchodzi także cztery wpisane do rejestru zabytków Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków:

- 41-73/1, wpis do rejestru zabytków nr 754 z dn. 20.12.1965 roku;
- 41-73/4, wpis do rejestru zabytków nr 972 z dn. 6.01.1973 roku;
- 41-74/2, wpis do rejestru zabytków nr 966 z dn. 2.01.1973 roku;
- 41-72/4, wpis do rejestru zabytków nr 920 z dn. 11.10.1971 roku.

Ponadto, po dokładnej weryfikacji wykazu należy rozważyć możliwość wpisu stanowiska numer 41-74/96 do rejestru zabytków, ponieważ posiada ono własną formę w terenie.

Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na tle zasobu zabytków Gminy Czerwin niewątpliwie wyróżniają się dwa zespoły sakralne wpisane do rejestru Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Pierwszy z nich, znajdujący się w Czerwinie, obejmuje osiemnastowieczny kościół parafialny pod wezwaniem Trójcy Przenajświętszej

wraz z dzwonnica, kapliczką, pozostałościami cmentarza przykościelnego oraz kaplicą przedpogrzebową. Drugi, ulokowany w Piskach, obejmuje kościół parafialny pod wezwaniem Św. Jana Chrzciciela, (młodszy od czerwńskiego o raptem 14 lat) wraz z dzwonnica i resztkami cmentarza przykościelnego.

Dodatkowo na uwagę zasługują zabytkowe założenia dworskie w Bobinie, Czerwinie i Grodzisku, które przetrwały mimo burzliwych losów gminy w trakcie wojen światowych. Czyni to z nich wartościowy element czerwńskiego krajobrazu kulturowego oraz historii terenów, na których się znajdują.

6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEN (ANALIZA SWOT)

Analizując stan krajobrazu kulturowego Gminy Czerwin rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Silne strony

- Obowiązująca Strategia Rozwoju Gminy Czerwin;
- Przeprowadzony remont kościołów w Czerwinie i Piskach;
- Prace remontowe prowadzone na dworku w Czerwinie;
- Odbywające się plenerowe imprezy jako element promocji i budowania więzi lokalnych;
- Aktywność władz samorządowych i promocja gminy.

Słabe strony

- Słaba czytelność układów zespołów sepulkralnych;
- Niewystarczająca informacja na temat istniejących zabytków na terenie gminy;
- Brak publikacji poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- Brak obowiązujących Miejsowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego.

Szanse

- Możliwość rewaloryzacji zabytków z wykorzystaniem dotacji krajowych i unijnych;
- Możliwość wykorzystania cmentarzy w rozwijającej się turystyce sepulkralnej.

Zagrożenia

- Postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego;
- Trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami.

ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Priorytety

W toku analizy, określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin. Są to:

- **Priorytet I**

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno – gospodarczego gminy.

- **Priorytet II**

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.

- **Priorytet III**

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	• Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków.	Gmina Czerwin, Jednostki Gminne,	Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego o Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	- Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu zabytkami archeologicznymi - Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	Gmina Czerwin	Budżet gminy
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	Podejmowanie prób wyeksponowania turystycznego zabytków położonych na terenie gminy	Gmina Czerwin, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego o Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Priorytet III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Specjalistyczne rozpoznanie	Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów	Gmina Czerwin,	Budżet gminy, Dotacje unijne,

badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych)	Jednostki Gminne.	Dotacje Urzędu Marszałkowskiego o Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konservatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	• Udostępnienie informacji o zabytkach gminy w Internecie • Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego opartego o stronę internetową	Gmina Czerwin, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego o Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konservatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	• Organizowanie imprez plenerowych promujących zabytki położone na terenie gminy • Rozwijanie działalności wystawienniczej powiązanej z zabytkami Gminy Czerwin i ich historią • Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i	Gmina Czerwin, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego o Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konservatora

	innych działań edukacyjnych • Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym opracowań historycznych, folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy • Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizację zajęć na temat zabytków, ich roli oraz wartości z punktu widzenia historii i współczesności celem kształtowania regionalnej tożsamości kulturowej, np.: ○ Czym są zabytki? ○ Skąd się biorą i jaką rolę pełniły? ○ Jakie zabytki posiadamy? ○ Jak dbać o zabytki? ○ Jaką rolę pełnią obecnie?		Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
--	--	--	---

7 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY CZERWIN

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa mazowieckiego;
- instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

8 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Czerwin, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy, w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

9 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu Gminy Czerwin. W przypadku Gminy Czerwin finansowanie odbywa się w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., lub dotyczy stanowisk archeologicznych odkrytych na terenie będącym własnością gminy.
- Z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.
- Z dotacji unijnych w ramach:
 - a) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko,
 - b) Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

PRZEWODNICZĄCY RADY

Krzysztof Damiański